

Лабораторія письменника, де творяться вічні світи

*«Не забувай минулого – воно вчитель майбутнього» –
Олесь Гончар*

У квітні нинішнього року в аудиторії 15 Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка з нагоди 100-річчя від дня народження Олесь Гончар відбулося урочисте відкриття Музею цього видатного письменника. Музей створено за безпосередньої підтримки та активної участі родини письменника (дружини Валентини Данилівни і онуки – письменниці Лесі Гончар, чоловіка онуки – скульптора Руслана Найдю), а також за сприяння та допомоги президента Малої академії наук академіка НАН України Станіслава Довгого.

Формат музею – новаторський, адже це власне музей-форум – відкритий для спілкування простір, який передбачає проведення творчих зустрічей, тематичних дискусій, інших заходів, спрямованих на популяризацію творчості Гончара. До речі, музей подібного формату діє у Політехнічному Університеті Цюріха (Швейцарія) – це архів німецького письменника Томаса Мана, який переважно складають його манускрипти та цінні книги.

Музей в Інституті філології розрахований не лише на читачів, поціновувачів і знавців творчості Олесь Гончар, але й на тих, хто прагне дізнатися про видатну постать в історії українського літературознавства, в історії української держави та світової культури. Адже в музеї дійсно є на що подивитись!

«Кабінет, як лабораторія тексту, де письменник творить вічні світи через оповіді... Зайти в кабінет письменника – це ніби доторкнутися до самого таїнства творчості. І в гостей музею є така можливість...», – прокоментувала Лесь Гончар ідею створення кімнати-музею.

Музейна кімната відтворена за зразками кабінету Олесь Терентійовича в будинку Роліт (аббревіатура назви «Робітник літератури») – спорудженого наприкінці 1920-х років багатопверхового будинку кооперативу працівників літератури, що на вулиці Богдана Хмельницького, 68, де в Києві постійно проживав письменник з сім'єю. Родина передала письмовий стіл, стілець, крісло, бібліотеку та особисті речі письменника аби повною мірою передати атмосферу, в якій творив Олесь Терентійович. Кожна річ тут особлива і має свій спогад. Так, у 1991 році, працюючи в цьому кабінеті, Олесь Гончар дізнався про те, що українська діаспора висуває його кандидатуру на здобуття Нобелівської премії, на що він лише посміхнувся і продовжив писати. За цим столом автор «Собору» написав емоційного листа тодішньому президентові Леоніду Кучмі про необхідність відновлення Михайлівського

Золотоверхого як центру духовності українства. І, як відомо, ця ідея таки знайшла своє втілення, але вже після смерті письменника. Двері цього кабінету завжди були гостинно відчинені, і за 50 років тут побували тисячі гостей і відвідувачів – колег, друзів, людей різних творчих професій, іноземних гостей. Серед них Джон Стейнбек, Михайло Шолохов, Расул Гамзатов, Кайсин Кулієв, Чінгіз Айтматов, Юрій Шевельов... Останні роки за своїм незмінним столом Олесь Терентійович найбільше працював над редакцією текстів, вичищаючи і додаючи те, що раніше було недозволене системою.

Та чи не найбільша цінність музею – це бібліотека, що налічує понад 840 (!) екземплярів книг. Тут зібрано те, що любив і чим захоплювався Олесь Гончар (це і зарубіжна, і українська література, дещо з російської), звичайно твори письменника, томові видання, публіцистика, критика про життя та творчість письменника. Значну частину бібліотечного фонду становлять переклади романів та малої прози Олесь Терентійовича різними мовами світу (наразі їх вже понад сімдесят!), книги з автографами українських та іноземних колег. До речі, серед перекладів відомого роману «Собор» в експозиції музею представлений переклад англійською мовою професора Університету Ла-Саль (Філадельфія, США) Рудницького Леоніда Івановича. Саме професор Рудницький був одним з ініціаторів висунення Олесь Гончара на Нобелівську премію, яку письменник так і не отримав.

Олесь Гончар був справжнім поціновувачем творчості Тараса Шевченка, і завдяки цьому особливому ставленню до Кобзарєвого слова нині в музеї зберігається колекція кобзарів, які письменник збирав упродовж усього свого життя. А ще тут можна побачити рідкісне видання найвідомішого роману «Собор» 1968 року – примірник, вперше надрукований у січневому номері часопису «Вітчизна». Протягом цього-таки 1968 року роман ще двічі перевидавався у видавництвах «Дніпро» та «Радянський письменник» та був підготовлений до друку російською мовою. Проте вже невдовзі, після відмови від публікації російського перекладу видавництвом «Дружба народів» твір був різко розкритикований. Роман вилучали з бібліотек і знищували, і зрештою на наступні 20 років він був вилучений з літературного процесу взагалі.

На столі в Олесь Гончара завжди стояв телефон, а ще фігурки Дон Кіхота та Конфуція. Цікаво, що образ Дон Кіхота був співзвучний письменнику. Олесь Терентійович асоціював себе з ним: вітряки – це те, з чим він боровся у системі, те, що побороти майже неможливо. І, звичайно, як і в кожного майстра пера, стіл був заповнений записками-книгами-нарисами. Звісно, все не експонується, але є рукописи з доволі цікавим змістом. Також на столі письменника представлена німецька газета

«Frantfurter Allgemeine», датована 9 жовтня 1968 роком, у якій надрукована стаття українського літературознавця, професора Українського Вільного університету в Мюнхені Юрія Бойка-Блохіна під назвою «Der verbrannte Roman» (тобто, «Спалений роман») про знищення «Собору» Олесь Гончара. Цю газету спеціально до 100-ліття від Дня народження Олесь Гончара подарували викладачі Лейпцизького університету, меценати музею Наталя та Хельфрід Бьонер, яким вдалося відшукати в Німеччині цей рідкісний примірник і викупити у бібліотеки за 30 Євро.

З третього курсу філологічного факультету Харківського університету ще зовсім юний Олесь у складі студентського батальйону пішов на війну добровольцем. Серед експонатів Музею – карбідна лампа, при світлі якої з'явилися «Прапороносці» – один із перших романів Гончара, незаслужено забутий сьогодні твір про війну і молодість, любов і дружбу, кохання і вірність, відданість і обов'язок, людську честь і гідність, романтичним і відважним героям якого також притаманні риси Дон Кіхота, проте це характери, «списані» автором з самого життя, зокрема це його ровесники-студенти, яким довелося гартуватися під пекельним вогнем і швидко дорослішати, щоб зрештою пройти увесь довгий шлях визволителів Європи... Свого часу роман «Прапороносці» входив до переліку найбільш шанованих та визнаних радянською партноменклатурою художніх творів, завдяки чому згодом автоматично потрапив під тавро «компартійно-радянський», що стало майже вироком для цього літературного твору. І хоча цей роман не вилучали з фондів бібліотек і не спалювали як «Собор», проте він поки що залишається зовсім невідомим молодому поколінню читачів.

Надзвичайно цінний для родини та музею експонат, який говорить сам за себе, – книга «Берегти світло в душі» (зі щоденникових записів Олесь Гончара), знайдена, пошарпана й зачитана в особистих речах загиблого героя Леоніда Дергача, позивний «Академік», командира роти, який поліг від численних осколкових поранень під Авдіївкою 1 лютого 2017 року й передана в день 100-ліття письменника в експозицію музею-форуму військовими побратимами героя (майорами 72-ої механізованої бригади ЗСУ – А. Кириченком і А. Гончарем). Відтепер у Музеї Олесь Гончара зберігатиметься цей безцінний дар наших героїв, можливо найпотужніше свідчення людської шани письменнику.

Значний період (10 років) Олесь Гончар очолював Спілку письменників України, був головою Українського комітету захисту миру, членом Всесвітньої Ради Миру, одним із засновників українського фонду культури. Він представляв Україну на різних міжнародних форумах, був знаний у світі. Так, 1992 року його обрали Почесним доктором літератури Альбертського університету (Канада), який входить до 100-а найкращих університетів світу.

У музеї є мантия, яку презентували письменнику в цьому університеті, а також багато подарунків від рідних (ікона Пресвятої Богородиці, яку подарувала сестра Шура як оберіг на все життя), від колег-письменників (таріль з рідкісної нині Межигірської кераміки від Павла Тичини), від українських майстрів (петриківський розпис Федора Панка: картина, ваза та кухоль), від лідерів інших країн (фарфорова ваза – подарунок тодішнього президента Португалії), від читачів, знайомих (платівка, підписана відомим оперним співаком Борисом Гмирею).

Також є вишитий портрет письменника. Автор – Анна Герасименко (подарунок родини Куштевських). Ця картина цінна тим, що авторка вишивала портрет під гул куль та снарядів, адже її родина проживає на Донбасі, недалеко від території, де відбуваються бойові дії.

Представлені стенди з копіями світлин, рукописів із зазначенням найяскравіших цитат, які розповідають про життєвий шлях письменника, ін. словами – «Архів у фотографіях». Тут можна знайти й фото різних років: родини письменника, військові, з цікавими людьми, зокрема: Індірою Ганді, Матір'ю Терезою, Жаном-Польом Сартром, Юрієм Гагаріним, Джоном Стейнбеком (Нобелівським лауреатом), Назимом Хікметом, Расулом Гамзатовим, Чінгізом Айтматовим, Артуром Хейлі, Едуардасом Межелайтісом, Го Можо, Джеймсом Олдріджем, Кайсином Кулієвим, Іраклієм Абашидзе.

Олесь Гончар був людиною з тонким відчуттям несправедливості й все життя намагався допомагати тим, кого хотіли засудити за думки, які не збігаються з основами політичної системи. Він писав листи до різних владних структур та високопосадовців на захист дисидентів, проти знущань над несправедливо засудженими, всіляко намагаючись протидіяти репресіям. На стендах представлений лист до Петра Шелеста з відмовою від участі в Комісії, де планувався розгляд підготовчих матеріалів у справі відомого українського поета Івана Світличного. Фактично, це готувався процес СБУ, але на щастя, цьому не судилося відбутися.

Є тут і лист-«крик душі» з приводу затоплення Канівською ГЕС сіл Черкащини відомого скульптора і етнографа Івана Гончара, який благає врятувати два села, які мають давню і цікаву історію. Врятувати територію, на жаль, не вдалося. Іван Гончар дуже цінував Олесь Гончара, поважав як людину, знав, що письменник захоплюється козацькою темою, тому презентував йому свою авторську роботу – рельєф Івана Гонти, який теж експонується у музеї.

Музей і надалі буде поповнюватися новими експонатами, зокрема рукописами. Невдовзі до експозиції надійдуть ще один переклад роману

«Собор» – цього разу португальською мовою – і присвячена цьому ж роману картина мецената музею – китайського художника Ду Хон Вея, який надзвичайно високо поціновує творчість Олеся Гончара,.

Кожна річ в музеї Олеся Гончара – це момент або постійна присутність в історії життя видатного письменника. Сподіваємось, кожен відвідувач зможе це відчутти!

Мар'яна Кошарська, завідувач Музею
Музей-форум Олеся Гончара
тел. [\(044\) 239-31-98](tel:0442393198)